

Zakład Poprawczy to placówka resocjalizacyjna, w której wykonuje się środek poprawczy w postaci umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym. Zakłady poprawcze dzielą się na: otwarte; półotwarte, zamknięte; o wzmożonym nadzorze wychowawczym i dla nieletnich, którzy ukończyli 21 lat. Zakład poprawczy to najsurowszy ośrodek, jaki może zostać zastosowany w odniesieniu do nieletnich. Sięga się po niego wówczas, gdy wcześniej wprowadzone środki o charakterze wychowawczym nie przyniosły oczekiwanych efektów (nie doszło do pozytywnych zmian w zachowaniu i sposobie postępowania nieletniego).

Schronisko dla nieletnich to środek tymczasowy stosowany wobec nieletniego, jeżeli zostaną ujawnione okoliczności przemawiające za umieszczeniem go w zakładzie poprawczym i jednocześnie zachodzi uzasadniona obawa utrudniania postępowania, w tym w szczególności ucieczki, ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu karalnego, albo nie można ustalić tożsamości nieletniego. Schroniska dla nieletnich dzielą się na zwykłe i o wzmożonym nadzorze wychowawczym.

■ Czy rodzic może odpowiadać za dziecko?

Tak, sąd rodzinny może:

- zobowiązać rodziców albo opiekuna nieletniego do poprawy warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego, a także do ścisłej współpracy ze szkołą, do której nieletni uczęszcza, z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym w razie potrzeby wykonania odpowiedniej diagnozy nieletniego, oraz z podmiotem wykonującym działalność leczniczą;
- zobowiązać rodziców albo opiekuna nieletniego do współpracy z młodzieżowym ośrodkiem socjoterapii w zakresie realizacji obowiązku nauki przez nieletniego, jego socjoterapii i pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- zobowiązać rodziców albo opiekuna nieletniego do naprawienia w całości albo w części szkody wyrządzonej przez nieletniego lub do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

Zobowiązując rodziców albo opiekuna nieletniego do naprawienia szkody lub do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, sąd określa sposób i termin wykonania tych zobowiązań. Dodatkowo sąd rodzinny może określić sposób kontrolowania wykonywania zastosowanego środka. W przypadku gdy rodzice albo opiekun nieletniego uchylają się od wykonywania nałożonego środka sąd rodzinny może wymierzyć im karę pieniężną w wysokości do 3.000,00 zł tys. zł.

■ Czy w sprawach nieletnich możliwa jest mediacja?

Sąd rodzinny może, z inicjatywy lub za zgodą pokrzywdzonego i nieletniego, skierować sprawę do mediacji. Udział pokrzywdzonego i nieletniego w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny. Zgodę na udział w mediacji odbiera mediator lub sąd rodzinny, po wyjaśnieniu uczestnikom mediacji istoty i zasad postępowania mediacyjnego oraz pouczeniu ich o możliwości wycofania tej zgody aż do zakończenia postępowania mediacyjnego.

Ważne: postępowanie mediacyjne powinno zmierzać do wzbudzenia w nieletnim poczucia odpowiedzialności za skutki czynu zabronionego, którego się dopuścił, oraz do zawarcia ugody w przedmiocie naprawienia wyrządzonej szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

W postępowaniu mediacyjnym biorą udział pokrzywdzony, nieletni, rodzice albo ten z rodziców, pod którego stałą pieczęć nieletni faktycznie pozostaje, albo opiekun nieletniego, a także przedstawiciel ustawowy pokrzywdzonego albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony faktycznie pozostaje. Sąd rodzinny, kierując sprawę do mediacji, wyznacza czas jej trwania na okres do 6 tygodni.

Fundacja Inter Vivos
z siedzibą w Warszawie

Z poradnika prawnego
dowiesz się m.in.:

Kiedy nieletni może odpowiadać przed sądem rodzinnym?

Jakie są rozstrzygnięcia sądu rodzinnego wobec nieletniego?

Jaka jest specyfika ośrodków dedykowanych dla nieletnich?

Czy rodzic może odpowiadać za dziecko?

Czy w sprawach nieletnich możliwa jest mediacja?

Ministerstwo
Sprawiedliwości

Poradnik prawny nr 1/2025

Nieletni przed sądem rodzinnym

Fundacja Inter Vivos z siedzibą w Warszawie informuje, iż w ramach zawartej umowy z Powiatem Malborskim realizuje zadanie publiczne polegające na prowadzeniu, w 2025 r., punktu nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, a także edukacji prawnej. Przedmiotowe zadanie jest realizowane w oparciu o ustawę o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 945.) i jest finansowane jest ze środków Ministerstwa Sprawiedliwości przekazanych Fundacji przez Powiat Malborski.

■ Kiedy nieletni może odpowiadać przed sądem rodzinnym?

Zasady odpowiedzialności nieletniego przed sądem rodzinnym określa ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Zgodnie z przywołanym aktem prawnym nieletni może odpowiadać przed sądem rodzinnym w sprawach o demoralizację lub o czyn karalny. W pierwszej sytuacji, tj. w sprawach o demoralizację może odpowiadać osoba, która ukończyła 10 lat i nie jest pełnoletnia. Z kolei w sprawie o czyn karalny może odpowiadać osoba, które dopuściła się takiego czynu po ukończeniu 13 lat, ale przed ukończeniem 17 lat;

Żaden przepis prawa nie wprowadza definicji „demoralizacji”. Potocznie przyjmuje się, że demoralizacja to sytuacja, w której nieletni dopuszcza się zachowań świadczących o nieprzestrzeganiu norm czy zasad społecznych. Demoralizacja może przejawiać się na przykład w nadużywaniu alkoholu czy środków odurzających, w notorycznym opuszczaniu zajęć szkolnych, w używaniu wulgaryzmów czy w lekceważącej postawie wobec nauczycieli. W odniesieniu do nieletnich, którzy dopuszczają się czynów karalnych po ukończeniu 10. roku życia, ale przed upływem 13 lat, przejawami demoralizacji będzie również ten czyn – np. kradzież, grożenie rówieśnikom, wysłanie obraźliwych wiadomości.

Z kolei za czyn karalny uważa się czyn zabroniony przez ustawę jako przestępstwo, przestępstwo skarbowe, wykroczenie lub wykroczenie skarbowe. Czynem karalnym jest zatem zawsze zachowanie o znamionach określonych w ustawie.

Ważne: w sprawach nieletnich sąd nie dąży do tego, aby nieletniego ukarać! Celem sądu rodzinnego jest podejmowanie środków wychowawczych. Wobec powyższego sąd kieruje się przede wszystkim dobrem, nieletniego i dąży do osiągnięcia korzystnych zmian w jego osobowości i zachowaniu oraz zmierza, w miarę potrzeby, do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego, uwzględniając przy tym interes społeczny. Orzekając w sprawach nieletnich sąd bierze pod uwagę właściwości i warunki osobiste nieletniego, w szczególności jego wiek, stan zdrowia, poziom rozwoju psychicznego i fizycznego, cechy charakteru oraz sytuację rodzinną nieletniego, warunki wychowawcze i charakter środowiska, przyczyny i stopień demoralizacji, w tym rodzaj czynu zabronionego, a także sposób i okoliczności jego popełnienia oraz rodzaj czynu karalnego, a także sposób i okoliczności jego popełnienia.

■ Jakie są rozstrzygnięcia sądu rodzinnego wobec nieletniego?

Wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze, środek leczniczy oraz środek poprawczy. Z kolei kara może być orzeczona tylko w przypadkach określonych w ustawie, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.

Środkami wychowawczymi są:

- upomnienie;
- zobowiązanie do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody w całości albo w części, do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, do wykonania prac społecznych, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym, w szczególności terapii uzależnień, psychoterapii, psychoedukacji, lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, do powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub do zaniechania używania substancji psychoaktywnej;
- nadzór odpowiedzialny rodziców albo opiekuna nieletniego;
- nadzór organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej, której celem statutowym jest praca z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, zapobieganie demoralizacji nieletnich lub pomoc w readaptacji społecznej nieletnich, pracodawcy albo osoby godnej zaufania udzielających poręczenia za nieletniego;
- nadzór kuratora sądowego;
- skierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej, lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją;
- zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju;
- przepadek przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego, przepadek przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego, przepadek równowartości przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego lub przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego, przepadek przedmiotów, których wytwarzanie, posiadanie, obrót, przesyłanie, przenoszenie, przewóz lub przechowywanie jest zabronione, przepadek przedsiębiorstwa albo

jego równowartości, przepadek pojazdu mechanicznego albo równowartości pojazdu, przepadek korzyści majątkowej albo jej równowartości lub przepadek przedmiotów czynów zabronionych;

- umieszczenie w rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej, która ukończyła szkolenie przygotowujące do sprawowania opieki nad nieletnim, zwanej dalej "rodziną zastępczą zawodową";
- umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym;
- umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym.

Środkiem leczniczym jest umieszczenie w zakładzie leczniczym, w którym są udzielane nieletnim świadczenia zdrowotne z zakresu opieki psychiatrycznej lub leczenia uzależnień. Środkiem poprawczym jest umieszczenie w zakładzie poprawczym.

■ Jaka jest specyfika ośrodków dedykowanych dla nieletnich?

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy (MOW) to specjalna placówka, która ma na celu wsparcie dzieci i młodzieży w trudnej sytuacji życiowej. Jest to miejsce, w którym młodzi ludzie, często borykający się z problemami społecznymi, mogą otrzymać pomoc edukacyjną, psychologiczną i terapeutyczną. Ośrodki te są przeznaczone dla osób w wieku od 10 do 18 lat, które zostały skierowane przez sądy rodzinne. Ich głównym zadaniem jest resocjalizacja oraz przygotowanie wychowanków do samodzielnego życia w społeczeństwie. Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze oferują różnorodne programy, które mają na celu eliminowanie problemów społecznych oraz wspieranie młodzieży w odnalezieniu się na rynku pracy. Współpraca z rodzicami oraz integracja edukacyjna są kluczowymi elementami działania tych placówek, co przyczynia się do zwiększenia skuteczności działań wychowawczych.

Okręgowy Ośrodek Wychowawczy (OOW) to placówka dedykowana dla nieletnich stosowana zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego. W szczególności w OOW można umieścić nieletniego, jeżeli przemawiają za tym stopień demoralizacji oraz rodzaj czynu karalnego, sposób i okoliczności jego popełnienia, w tym w szczególności chuligański charakter czynu karalnego, działanie w sposób zasługujący na szczególne potępienie, działanie pod wpływem substancji psychoaktywnej, popełnienie czynu karalnego na szkodę osoby bezradnej, niepełnosprawnej, chorej lub w podeszłym wieku, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego.